

על "הו!" 6

"יוחאי נראה נבוך משהו כשקם לדבר. זה נשמע מוזר, אמר, אבל הוא מרגיש את עצמו קרוב לאייר הר נבו. כן, הוא מודע לגודל הפרדוקס. הרי המבקרם חוזרים ומדגישים תמיד שהמרד שלו מופנה בראש וראשונה כלפי אייר ובני דורו. [...] אומרים שאייר, יחד עם אחרים, עשה מהפכה בשירה העברית. הסיט את הזרם משירה של פתוס ותופים לעבר שירה מינורית, אישית, משוחררת מכבלים של תוכן וצורה. אומרים שהשירה שלו עצמו היא התרסה כנגד בני דורו של אייר בעצם היותה שקולה וחרוזה, ושהיא מקדשת להכעיס את כל מה שניסה אייר לנתץ. הוא אינו מרגיש כך. מבחינתו, זהו המשכם הטבעי של הדברים. אילו היה כאן אייר היום, הוא משוכנע שהיה מעדיף לראות צעירים מורדים, במירכאות, ממש כמוהו עצמו בזמנו, ולא חבורת אפיגונים המתרפקת על מהלך מלפני שני דורות."

הציטוט שלעיל לקוח מן היצירה הפותחת את הגיליון הנוכחי: נובלה מאת מאיה ערד, Fail better. במרכזה – סיפורו של שביט הר נבו, מתרגם שירה מחונן ובנו של משורר ידוע בן דור שנות החמישים, ומערכת היחסים שלו עם נוגה, אחותו-למחצה. מבחינות רבות, זהו סיפור מפתח על עולם השירה הישראלי ועל מאבק הדורות שבו. קשה שלא להתפתות ולתהות תוך כדי הקריאה אילו משוררים או מתרגמי שירה (או, לכל הפחות, אילו אב-טיפוסים שלהם) עומדים מאחורי דמויות כאייר ושביט הר נבו, יהודה איש שלום או יוחאי נבות. עם זאת, ברור כי משמעותה של הנובלה הזאת חורגת בהרבה מן הממד הרכילותי. מאיה ערד עורכת כאן ניסיון מרתק לטוות עלילה סביב אמנות תרגום השירה והכתיבה "בעקבות", ותרגום שיריהם של הורטיוס או של סמואל בקט (שאף תרם לנובלה את שמה) בידי גיבורי הסיפור הוא חלק אורגני ומשמעותי בעלילה. "רק המורים מתרגמים מדויק!", מכריז אייר הר נבו באוזני בנו. "כמו איזה צייר רחוב שמצייר פורטרט שיהיה 'רומה'. בשביל לתרגם מדויק צריך מילון, [...] אבל רק משורר באמת כותב את השיר מחדש."

מחשבות על מלאכת התרגום השירי ועל היחס שבין מקור לתרגום עומדות – בווריאציות שונות – במרכזן של כמה וכמה יצירות נוספות בגיליון. "בית הקברות הימי", שירו הגדול של פול ואלרי, מובא כאן בתרגום כפול, שירי ו"מילולי" (מאת הח"מ). תרגום כפול זה מלווה בהערות רבות, הנוגעות להכרעות התרגומיות ולהיבטים שונים של המעבר בין השפות. וכדברי

המבוא: "אם תרגום שירה – כמאמר הקלישאה הרווחת – כמוהו כ'נשיקה מבעד למטפחת', הרי שכאן ביקשתי למקד את המבט בסיביה ובתפריה של המטפחת הזאת, ליטול דגימות אחדות משיירי הרוק והתאוה שנותרו טבועים בה – ואולי ללמוד כך גם משהו על טבעה של הנשיקה."

המשורר, הסופר והמתמטיקאי הצרפתי ז'אק רובו, בכיר חברי קבוצת "אוליפו" כיום, העניק ל"הו!" ריאיון מיוחד, שערך עמו הסופר הצרפתי ז'יל רוזיה. רובו, שאינו דובר עברית, תירגם לאחרונה לצרפתית את ספר קהלת בשיתוף פעולה עם חוקר מקרא המתמחה בשפות שמיות. בריאיון הוא מדבר על תרגום זה ומספר על חבורת "אוליפו" (ראו מדור מיוחד על "אוליפו" בגיליון 3 של "הו!"). "אנחנו בהחלט נסמכים על המסורת", הוא אומר בהתייחסו לחבורה ספרותית ייחודית זו, שעם חבריה נמנו סופרים כז'ורז' פֶּרְקֶה, רֶמוֹן קֶנוֹ ואיטָלוֹ קלווינו. "למשל, אנחנו עשויים להמשיך ולכתוב שירה בחרוז ובמשקל, אנחנו משתמשים הן בצורות עתיקות והן בצורות חדשות, ולדידנו אין שום נתק ביחס לשירת העבר. לומר אם לאוליפו יש תרומה כלשהי לספרות העכשווית? ניתן יהיה לומר דבר כזה רק בעוד חצי-מאה. היום זאת תהיה קביעה חסרת פשר. על כל פנים, זוהי קבוצה שעובדת."

הזיקה שבינן מקור לתרגום היא נקודת משען מרכזית גם בשיריהם של נמרוד בר-עם, של אלמוג בָּהָר ושל אמיר בקר. נמרוד בר-עם, המפרסם בגיליון זה לראשונה משירתו, כתב יצירה עברית, הנסמכת כמקור השראה על "סוטרת הלב" הבודהיסטית ובנויה כמוה מסדרה ארוכה של שלילות, היוצרת תחושה של מערבולת מושגית ורגשית. אלמוג בהר, משתתף חדש ב"הו!", נסמך בארבעת שיריו המתפרסמים בגיליון זה על קֶנְטִיגֶס (שירים ליריים) בספרדית-יהודית וכן על המסורת עתיקת הימים של הפיוט העברי המזרחי. אמיר בקר מפרסם אף הוא ארבעה שירים, ובהם שני שירים "בעקבות": הוּוּלְגֶל "תורה גדולה", הנסמך על One Art של המשוררת האמריקנית אליזבת בישופ, והפֶּנְטוֹס "מחול ערפיים", הנסמך על "הרמוניית הערב" של שארל בודלֶר (על מבנה הוּוּלְגֶל והפֶּנְטוֹס ראו בהערות שבשולי שיריו של בקר).

אורי הולנדר כותב במסתו "הַיְיִדֵּעַ בחושך פלאך?" על הזיקה בין יצירתם של שניים מחשובי המשוררים במחצית השנייה של המאה העשרים – פאול צלאן היהודי כותב הגרמנית וצ'סלב מילוש הפולני – למזמור פח, אולי הקודר שבכל מזמורי תהלים. קריאתם של שני המשוררים בפרק זה – בתרגום מן העברית, כמובן – מעלה כמה שאלות עקרוניות כדבר המקום שתופסת בשירתם האמונה (או האי-אמונה), ואולי גם כדבר עצם האפשרות לכתוב שירה.

רועי חן, המלווה את "הו!" מגיליונו הראשון, מפרסם הפעם תרגום חדש ועדכני למחזה "מוצרט וסליירי", אחת מארבע "הטרגדיות הקטנות" שכתב אלכסנדר ס' פושקין בשנת 1830. בעקבות טרגדיה מפורסמת זו, המגוללת את האגדה בדבר רציחתו של מוצרט ביד עמיתו אכול הקנאה, המלחין אנטוניו סליירי, כתב בשנת 1979 המחזאי הבריטי פיטר שפר – באנגלית – את המחזה "אמדיאוס". בצמוד לתרגומו של רועי חן רואה אור בגיליון זה הפואמה "דם בשלג" מאת יוסי גמזו – שיר עלילתי מקורי, המוקדש לדמותו של פושקין, במלאות מאה ושבעים שנה למותו בדו-קרב.

"חוטאים בידיו של אל מלא חמה" (1741), דרשתו של המטיף ג'ונתן אדוורדס, היא אחד הטקסטים בעלי ההשפעה הרבה ביותר על הימין האמריקני האוונגליסטי העכשווי, אך זוהי גם יצירה בעלת עוצמה ייחודית ואיכויות פורמליות ואסתטיות לא מבוטלות. ערן שועלי תירגם קטעים נבחרים מדרשה מפילת אימה זו, ויונתן תובל צירף לה אחרית-דבר, הממקמת אותה בהיסטוריה הדתית של ארצות הברית ומצביעה על הקשר בין "ההתעוררות הגדולה" (the Great Awakening) מן המאה השמונה-עשרה – תנועה דתית, ש"חוטאים בידיו של אל מלא חמה" היא ללא ספק הביטוי הספרותי העז ביותר שלה – לבין המלחמה נגד "ציר הרשע", מבית מדרשו של ג'ורג' בוש.

רוברט וייטהיל (בשן), משורר עברי החי וכותב במרילנד שבארצות הברית, הוא משתתף קבוע ב"הו!" למן גיליונו השני. לאחרונה פירסם וייטהיל (בשן) את ספר שיריו השלישי, "אחרי השתיקה", ובכך שם קץ לעשרים ושש שנים של התנזרות מפרסום ספרים. בגיליון הנוכחי רואה אור פרק מתוך פואמה אוטוביוגרפית פרי עטו, "חומרי גלם". משתתפת ותיקה אחרת, סיון בסקין, מפרסמת אף היא יצירה בעלת ממדים פואמתיים: "מסעו של יונה", שיר עלילתי בארבעה פרקים, שהוא גרסה מעודכנת לסיפור בריחתו של יונה הנביא. שמעון בוזגלו, הידוע בדרך כלל כמשורר וכמתרגם מיוונית, מפרסם ב"הו!" בשנית יצירת פרוזה דווקא: "טְרַה סְנֶקְטָה (או: פְּרֶסְקו ירושלמי נאיבי)". עוד כלולים בגיליון שירים פרי עטה של ננו שבתאי, וכן שיריהם של ארבעה משתתפים חדשים נוספים: נדב ליניאל, שחר-מריו מרדכי, פאר פרידמן וצביקה שטרנפלד.

דן מירון, בכיר חוקרי הספרות בישראל, עשה את "הו!" – לגאוותנו – במה קבועה לפרסום מאמריו. בגיליון זה מקדיש פרופ' מירון את מאמרו ל"פרדוקס התקשורת בשירת חיים נחמן ביאליק" – מאמר שבו הוא מבקש לבחון את שירת ביאליק מנקודת ראות חדשה ולהציע מתווה למה שניתן לכנותו ה"אישיות"

התקשורתית של המשורר, כפי שהיא משתקפת ביצירתו ומעצבת אותה. דרור משעני מפרסם בגיליון הנוכחי מסה, שכותרתה: "מה אנחנו עלולים לגלות אם נקרא סיפור בלשי פעמיים?", ובה הוא מגיב בין השאר למסתו של דן מירון על הסיפור הבלשי, שהתפרסמה בגיליון 3 של כתב העת. "ניסיונו של דן מירון לשוב ולקבוע את קווי הגבול בין הסיפור הבלשי 'הבידורי' ל'סיפור הבלתי-בידורי', " כותב משעני, "וקביעתו בדבר 'דלותו היחסית של העולם המעוצב ברומן הבלשי', אינם יכולים להיות רחוקים יותר מן האמת." וכך מגדיר משעני את טבעו של הסיפור הבלשי: "הצורה הנחשבת בטעות להתגלמות של הליניארי, והיא בעצם המעגלית מכולן; הצורה הנחשבת לסמלו של הרציונלי, והיא מאפשרת בעצם לחוות את ההתפוררות של אפשרות המשמוע והפרשנות."

כתובתנו: ho_poetry@yahoo.com. לדיסק "הו!" בהופעה חיה ניתן להאזין בכתובת: www.frido.co.il. תודתנו נתונה לאנשי "אחוזת בית" – שרי גוטמן, חנן אלשטיין וענת סולל, לאנשי עמותת "הו!", ובראש וראשונה לאמיר בקר, לאביעד אליה ולרוברט וייטהיל (בשן), וכן לטובי נתן ולרוזלין דרעי משגרירות צרפת, וכתמיד – לשרה שריג האחראית לניקוד ולהתקנה ולדור כהן המעצב הגרפי.

ד"מ